

РОЗДІЛ VI

Системні та функціональні характеристики мовних одиниць різних рівнів

УДК 811.111-13'42'272'22

Марина Воробйова

Семантичні, етимологічні та структурні характеристики алюзивних неологізмів сфери культури в сучасній англійській мові

Актуальність наукової розвідки зумовлюється тим, що близько десятої частини англійських неологізмів сфери культури (57 із майже 500 опрацьованих у межах цього дослідження) є алюзивними. Автор уточнює лінгвістичний статус алюзивних неологізмів. У статті виявлено, що найбільш частотні джерела алюзій, які беруть участь у формуванні неологізмів, – це побутові. Автор характеризує структурні особливості сучасних англійських алюзивних неологізмів сфери культури: найчастотнішими виявляються полікомпонентні алюзивні неологізми, алюзивне навантаження в яких у більшості випадків припадає на іменники–власні назви.

Ключові слова: алюзивні неологізми, джерело алюзії, алюзивне навантаження, однокомпонентні алюзивні неологізми, полікомпонентні алюзивні неологізми.

Актуальність наукової розвідки зумовлюється постійним жвавим розвитком словникового складу англійської мови, поповнення якого відбувається, зокрема й методом утворення алюзивних неологізмів (АН), що не отримало детального лінгвістичного висвітлення. **Мета** дослідження полягає у виявленні характерних ознак АН сфери культури (в англійській мові). Реалізація зазначеної вище мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) уточнити лінгвістичний статус АН; 2) окреслити критерії ідентифікації АН; 3) виявити найбільш частотні джерела алюзій, які беруть участь у формуванні неологізмів; 4) охарактеризувати структурні особливості сучасних англійських АН сфери культури. Об'єктом дослідження стали алюзивні неологізми сучасної англійської мови, предметом – семантичні, етимологічні та структурні характеристики алюзивних неологізмів сфери культури.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Так само як професор Ю. А. Зацний, зауважимо, що визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) предмета, або для вираження нового поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки воно включає далеко не всі різновиди інновацій. Визначення неологізмів за денотативною ознакою (позначення нових реалій), або за стилістичною (супроводжується ефектом новизни) також не охоплює всіх неологізмів [3, с. 17–18]. Так само як професор Ю. А. Зацний, неологізмом ми вважаємо мовну одиницю, нову за формою або за змістом, або і за формою, і за змістом [4, с. 45].

Алюзію визначаємо так: «Алюзія – це стилістичний прийом, натяк на відомий історичний або побутовий факт, на складові іншого тексту; відсилання, ідентифікація та адекватна актуалізація змісту якого можуть бути здійснені адресатом за умови володіння ним фоновими знаннями, на які розраховує автор вихідного тексту» [2, с. 15]. При цьому підтримуємо думку, що під терміном «текст» слід розуміти не тільки літературне письмо, а й будь-яку семантично значущу систему, що містить у собі зв'язну інформацію [1, с. 297]. Таке розуміння дає змогу включити до загальної маси

текстів (а отже і до загальної маси джерел алюзій) не тільки вербальні тексти, а й твори інших видів мистецтв, побутові ситуації (релігія, ритуали, традиції, ігри, спорт тощо).

У своїх попередніх наукових працях ми виявили, що повний зміст алюзивних мовних одиниць складається з трьох компонентів:

1) значення мовних одиниць незалежно від контексту (словникове значення) – воно, так би мовити, «винесене за дужки» мовного виразу, але воно наявне, іноді скеровує процес тлумачення алюзії – це значення охоплює всі можливі референти поданих мовних одиниць;

2) зміст алюзивних засобів, який вони набувають у тексті-джерелі – співвідношення алюзивно навантажених мовних одиниць з першим денотатом;

3) зміст алюзивних засобів, який вони набувають у тексті-реципієнті – співвідношення алюзивно навантажених мовних одиниць з другим денотатом [2, с. 60]. Таким чином, ознакою алюзивного навантаження мовних одиниць є наявність другого та третього компонентів змісту, оскільки словникове значення властиве як алюзивним, так і неалюзивним мовним засобам. У випадку АН третій елемент змісту відсутній, адже ми розглядаємо їх не в тексті, отже ключовою ознакою є другий із зазначених вище елементів змісту.

Таким чином, визначення АН, яким ми будемо керуватися у межах нашої наукової розвідки, таке: алюзивний неологізм – це новоутворена лінгвальна одиниця, яка має алюзивне навантаження. Алюзивне навантаження може нести не тільки неологізм загалом, а й окремі словотворчі елементи. Ознакою АН є потреба відтворення другого зі згаданих вище елементів змісту (тобто алюзивного навантаження) для виявлення внутрішньої мотивації новотвору.

Матеріалом стали 57 алюзивних неологізмів відібраних з електронного ресурсу «Word Spy: The Word Lover's Guide to New Words» [5]. Загальна кількість опрацьованих неологізмів – близько 500. Спираючись на наведену в зазначеному словнику тематичну класифікацію, ми виявили співвідношення кількості АН та загальної кількості неологізмів у певній тематичній групі, що можна узагальнити в такій таблиці (відзначимо, що деякі АН входять у більш ніж одну тематичну групу):

Таблиця 1

Тематична типологізація алюзивних неологізмів сфери культури в сучасній англійській мові

№ з/п	Тематична група	Загальна кількість неологізмів	Кількість АН у групі	Частка АН у групі від загальної кількості неологізмів у тематичній групі (%)	Приклади
1	Appearance and Grooming (Зовнішність та догляд за нею)	32	5	16	<i>mullet strategy, Renton</i>
2	Art and Design (Мистецтво та дизайн)	28	3	11	<i>SoHo effect, cornea gumbo</i>
3	Books and Magazines (Книги та журнали)	61	8	13	<i>Potterhead, dead-tree edition</i>
4	Celebrity (Знаменитості)	11	0	–	–
5	Clothing (Одяг)	36	5	14	<i>Emmapeeler, burkini</i>
6	Effects (Ефекти)	25	15	60	<i>Ikea effect, Lake Wobegon effect</i>
7	Film (Кіно)	64	4	6	<i>weapon of mass distraction, Bollywood</i>
8	Music (Музика)	44	5	11	<i>iPodder, Napster bomb</i>
9	Religion (Релігія)	18	4	22	<i>dejab, Matzoh Ball</i>
10	Photography (Фотографія)	17	1	6	<i>Kodak courage</i>
11	Television (Телебачення)	75	9	12	<i>Colbert bump, CSI-esque</i>
12	Writing (Література)	37	4	11	<i>bardolatry, piem</i>
13	Housing and Architecture (Житло та архітектура)	80	5	6	<i>Garage Mahal, McMansion</i>

За джерелом поділяємо АН на літературні, історичні та побутові. З виявлених 57 АН літературних виявлено 11 неологізмів, наприклад: *hysterical realism, post-Potter, Gulliver effect*; історичних – сім неологізмів, наприклад: *Matilda effect, peeping Tom TV*; побутових – 39 неологізмів, наприклад: *Kmart realism, xeroxlore, Oprahization*.

Критерієм для структурної типологізації АН може бути кількість лексичних одиниць новотвору. За цим критерієм серед АН сфери культури сучасної англійської мови можна виділити однокомпонентні АН – 19 одиниць (33 %), двокомпонентні АН – 32 одиниці (56 %), трикомпонентні АН – 5 одиниць (9 %), чотирикомпонентні АН – 1 одиниця (2 %).

Однак, на нашу думку, більш релевантним для типологізації АН є поєднання кількісного критерію з якісним. Для здійснення такої типологізації спираємося на класифікацію, що її запропонував професор Ю. А. Зацний. Він поділяє неологізми на такі типи: а) лексичні (нові слова); б) фразеологічні (нові сталі словосполучення); в) семантичні (нові лексико-семантичні варіанти слів або нові семантичні варіанти сталих словосполучень). Учений окремо виділяє словотвірні інновації, які матеріально втілюються в нових словотворчих елементах [3, с. 17–18].

До першого з наведених вище типів неологізмів належать 18 АН сфери культури сучасної англійської мови. До другого типу належать 38 АН сфери культури сучасної англійської мови. До третього типу належить лише один АН сфери культури сучасної англійської мови: *Renton* – значення АН «дуже коротка стрижка»; у джерелі алюзії (у фільмі «Transpotting») *Renton* – це ім'я героя (його зіграв Юен МакГреггор), що мав дуже коротку стрижку.

Для того щоб виявити найбільш частотні словотвірчі елементи однокомпонентних АН (тих алюзивних неологізмів, які є новими за формою і змістом), необхідно розкрити моделі творення нових лексичних одиниць:

1) найбільш продуктивним способом (8 АН) утворення однокомпонентних АН сфери культури сучасної англійської мови є контамінація:

– *bardolatry* = *bard* + *idolatry* – надмірна захопленість Шекспіром та його творами, натяк на те, що Шекспіра називають Видатним Бардом;

– *piem* = *pi* + *poem* – вірш, у якому довжина кожного наступного слова за кількістю літер відповідає цифрам числа пі;

– *xeroxlore* = *Xerox* + *folklore* – сучасна форма фольклору, у межах якої поширення жартів, прислів'їв та міських міфів відбувається за допомогою розтиражованих (за допомогою ксерокса) паперових копій;

– *McMansion* = *McDonalds* + *mansion* – великий, розкішний, новий будинок, стиль якого не відповідає стилю навколишніх будівель;

2) ще одним продуктивним способом утворення АН є суфіксальний (7 АН):

– суфікс *-er*: *iPodder* = *iPod* + *er* – людина, що використовує *iPod*;

Emtapeeler = *Emma* + *Peel* + *er* (у цьому випадку має місце і злиття двох основ – імені та прізвища героїні серіалу 60-х років, що називався *The Avengers*) – чорний, вузький костюм фасону, який носила Емма Піл із серіалу 60-х років;

– суфікс *-ese*: *menckeneese* = *Mencken* + *ese* – провокаційний, часто уїдливі стиль письма, названий так на честь журналіста Г. Л. Менкена;

– суфікс *-ologist*: *cereologist* = *cereal* + *ologist* – людина, що вивчає кола на полях;

– суфікс *-esque*: *CSI-esque* = *CSI* + *esque* – схожий або такий, що нагадує телесеріал «*CSI: Crime Scene Investigation*»;

– суфікс *-ization*: *Oprahization* = *Oprah* + *ization* – зростаюча тенденція відкрито розмовляти про свої відчуття та емоції, публічно сповідуватися у минулих необачних діях;

– суфікс *-ista*: *hijabista* = *hijab* + *ista* – жінка-мусульманка, яка вдягається модно, але скромно, відповідно до своїх релігійних вірувань; людина, що розробляє модний одяг для жінок-мусульманок;

3) набагато менше АН сфери культури в сучасній англійській мові утворюється префіксальним способом:

– префікс *post-*: *post-Potter* – такий, що стосується або відбувається в епоху після створення останньої книжки/кінострічки про Гаррі Поттера;

– префікс *de-*: *dejab* – перестати носити хіджаб;

4) основоскладання: *Potterhead* – людина, що є палким прихильником книг або фільмів про Гаррі Поттера.

З погляду належності до певної частини мови лексичні АН сфери культури є іменниками (12 одиниць), прикметниками (4 одиниці), дієсловами (1 лексична одиниця), словами, що можуть функціонувати як іменники і як дієслова (1 лексична одиниця): *TiNo* – дієслово: не дивитися збережений на відео (за допомогою TiVo або відеомагнітофона будь-якої іншої марки) серіал; іменник: серіал, який зберегли на відео та не подивилися.

Стосовно неологізмів–сталих виразів слід зауважити, що лише один із них має структуру V + N: *go go commando* – носити брюки без нижньої білизни. А переважна більшість з таких сталих виразів (дво- чи трикомпонентних) мають структуру N + N або N + N + N:

- *Twilight mom* – жінка-мати, яка є фанаткою саги «Сутінки»;
- *Goldilocks effect* – ефект, коли щось досягає успіху, тому що воно не завелике і не замале; тому ще є золотою серединою;
- *Washington read* – спосіб читання, за якого люди не читають книгу повністю, а дивляться лише перелік посилань та предметний покажчик; а потім читають лише ті частини, де є посилання на них самих;
- *iPod halo effect* – зростання обсягів продажу та престижу електронних приладів марки Apple унаслідок великої популярності цифрового програвача iPod;
- *Lake Wobegon effect* – ставлення до членів певної групи як до таких, що мають різні показники (результати тестів, рівень заробітної платні тощо) кращі за середньостатистичні.

Цікаво зауважити, що алюзивне навантаження у більшості нових алюзивних сталих виразів розглянутого вище типу припадає на іменник, що є визначенням; такий іменник зазвичай є власною назвою (іменем, прізвиськом, географічною назвою тощо).

Єдиний виявлений чотирикомпонентний АН сфери культури сучасної англійської мови має структуру N + Prep + N + N: *weapon of mass distraction* – те, що відволікає велику кількість людей від міркувань над важливими проблемами.

Відзначимо також, що серед однокомпонентних АН сфери культури сучасної англійської мови складовою новотворів найчастіше є основа *Potter* (*post-Potter*, *Potterhead*), аббревіатура *CSI* також трапляється в новотворах не один раз: *CSI-esque*, *CSI effect*.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. З огляду на викладене вище, доходимо до таких висновків:

1) у сучасній англійській мові найбільша кількість алюзивних неологізмів сфери культури належить до тематичної групи Effects (Ефекти), а в тематичній групі Celebrity (Знаменитості) АН відсутні;

2) за етимологічним критерієм серед АН сфери культури найчисленнішими є побутові, серед джерел яких найрізноманітніші сфери людського буття – музика, кінематограф, сучасні технології, архітектура тощо;

3) за кількісним критерієм серед АН сфери культури переважають двокомпонентні – 56%;

4) за комбінованим критерієм (кількісним та якісним) серед АН сфери культури переважають нові сталі сполучення;

5) найбільш продуктивним способом утворення однокомпонентних АН сфери культури сучасної англійської мови є контамінація; більшість однокомпонентних АН сфери культури є іменниками;

6) більшість алюзивних новоутворених сталих виразів (дво- чи трикомпонентних) мають структуру N + N або N + N + N.

Перспективним вважаємо визначення характерних ознак алюзивних неологізмів інших сфер людської діяльності (окрім сфери культури) та окреслення етимологічних, семантичних і структурних параметрів таких алюзивних неологізмів.

Джерела та література

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин ; [сост. С. Г. Бочаров]. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
2. Воробйова М. В. Алюзія в англомовному публіцистичному дискурсі: структура, семантика, функціонування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / М. В. Воробйова. – Запоріжжя, 2011. – 215 с.
3. Зацний Ю. А. Соціолінгвістичні аспекти вивчення словникового складу сучасної англійської мови : навч. посіб. / Ю. А. Зацний, Т. О. Пахомова, В. Ю. Зацна. – Запоріжжя : ЗДУ, 2004. – 284 с.

4. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
5. McFedries P. Word Spy : The Word Lover's Guide to New Words [Електронний ресурс] / Paul McFedries. – Режим доступу : www.wordspy.com

Воробієва Марина. Семантические, этимологические и структурные характеристики аллюзивных неологизмов сферы культуры в современном английском языке. Актуальность научного исследования обуславливается тем, что около десятой части англоязычных неологизмов сферы культуры (57 из почти 500 обработанных в процессе данного исследования) являются аллюзивными. Автор уточняет лингвистический статус аллюзивного неологизма и дает такое определение: аллюзивный неологизм – это новообразованная лингвальная единица, которая имеет аллюзивную нагрузку. В статье выявлено, что наиболее частотные источники аллюзий, которые принимают участие в формировании неологизмов, – бытовые. Автор дает характеристику структурным особенностям современных англоязычных аллюзивных неологизмов сферы культуры: 1) самыми частотными оказываются поликомпонентные аллюзивные неологизмы со структурой N + N и N + N + N, аллюзивная нагрузка которых в большинстве случаев падает на существительные–имена собственные, выступающие в роли определения; 2) большинство однокомпонентных аллюзивных неологизмов сферы культуры являются именами существительными; самым продуктивным способом образования таких аллюзивных неологизмов является контаминация.

Ключевые слова: аллюзивные неологизмы, источник аллюзии, аллюзивная нагрузка, однокомпонентные аллюзивные неологизмы, поликомпонентные аллюзивные неологизмы.

Vorobyeva Maryna. Semantic, Etymological and Structural Characteristics of Allusive Neologisms of the Sphere of Culture in Modern English. The relevance of the present study is proved by the fact that about one tenth of the whole quantity of English neologisms in the sphere of culture (57 out of almost 500 which were studied in the process of this research) are allusive. The article specifies the linguistic status of an allusive neologism and offers the following definition: an allusive neologism is a newly-coined language unit which has allusive meaning. The article reveals that the most frequent sources of allusions which take part in forming neologisms, are in our everyday routine. The author characterizes the structural peculiarities of modern English neologisms in the sphere of culture: 1) it turned out that the most frequent are polycomponent allusive neologisms having the structures as follows: N + N and N + N + N, their allusive meaning is mostly conveyed by nouns that fulfil the function of an attribute; 2) the majority of single-component allusive neologisms in the sphere of culture are nouns; the most productive way of creating such allusive neologisms is blending.

Key words: allusive neologisms, source of allusion, allusive meaning, single-component allusive neologisms, polycomponent allusive neologisms.

Стаття надійшла до редколегії
28.03.2014 р.

УДК 811.111'42

Світлана Гончарук,
Наталія Єфремова

Особливості лексичної сполучуваності просторових прислівників-антонімів із дієсловами

У статті досліджено лексичну сполучуваність просторових прислівників-антонімів here-there, forward-back, close-far з дієсловами на рівні тематичних груп та лексичних одиниць. Функціональне дослідження просторових прислівників-антонімів за допомогою статистичних методів визначає актуальність роботи. Визначено тематичні групи дієслів, що сполучаються з досліджуваними прислівниками, та порівняно що сполучуваність за допомогою статистичних методів. Новизна дослідження полягає в порівняльному аналізі лексичної сполучуваності просторових прислівників-антонімів з дієсловами відповідно до частоти, обсягу та лексичного наповнення тематичних груп дієслів.

Ключові слова: лексична сполучуваність, тематична група, прислівники-антоніми, частота.

Постановка наукової проблеми та її значення. Лише в результаті синтагматичного дослідження можливо повно та всебічно описати одиниці лексичної системи мови. Існує думка, що